

Anna C. Spänning: *Towards Institutional Stabilization and Development? A Study of Inter-Organizational Cooperation in the Tajik Cotton Industry*. Karlstad: Karlstad University Studies, 2009:59.

BO PETERSSON¹

Resumé

Anna Spännings (AS) doktorsavhandling är den första svenska doktorsavhandlingen i statsvetenskap som har behandlat Centralasien. Ännu 19 år efter självständigheten karakteriseras fem av staterna i denna region genom en negativ bestämning som de ”forna sovjetrepublikerna”, och området utgör fortfarande en av de regioner i världen som är minst kända i Sverige. Tadzjikistan är det fattigaste landet av de fem som ingick i Sovjetunionen. Till stor del är detta en följd av det förödande inbördeskrig som härjade i landet 1992-1997. Det är också en följd av att landet i jämförelse med Kazachstan, Uzbekistan och Turkmenistan inte har mycket i form av strategiska råvaror att erbjuda världsmarknaden. Aluminium, vattenkraft och bomull är det som Tadzjikistan kunnat konkurrera med. Bomullen är den enda jordbruksgrödan av riktig rang och är såväl för individerna som för landet i stort både en tillgång och en belastning, gränsande till en förbannelse enligt resource curse-logiken. Det är här som AS avhandling tar sitt avstamp.

Den institutionella omvandling som inleddes efter sovjetregimens fall i Tadzjikistan är långt ifrån avslutad; i vissa fall är

den knappast ens inledd. Där sovjetiska maktstrukturer och den förutvarande dupliceringen av parti- och statsorgan har demonterats har vakuumet ingalunda fyllts av västerländskt inspirerade institutioner. Snarare har scenen tagits i besittning av traditionella maktstrukturer från tiden före sovjetsystemet. Klan och härstamningsgrupp har i avsaknad av en stark och legitim statsapparat kommit att bilda skydds nät och karriärplattform för den enskilde. En sådan stat, där svaga statsstrukturer står mot starka, ofta intransparenta samhällsstrukturer, genererar lätt instabilitet och oförutsägbarhet. För ett fattigt land som Tadzjikistan är detta förödande, eftersom utländska investerare lätt akräms bort. Ett hopp är dock att de samarbeten som trots allt finns, mellan internationella och nationella organisationer, mellan vinstdrivande företag och NGOer, mellan producenter och finansierare så småningom ska kunna generera ett stabilt och mera förtroendefullt klimat i samhället i stort. Detta är huvudtesen i AS avhandling. För att undersöka denna närmare har hon valt att detaljstudera samarbeten inom den tadjjikiska bomullssektorn. Alldeles särskilt har hon valt att i ett s.k. inbäddat fall fokusera på den så kallade Farmer Ownership Model, hädanefter Bondeägandemodellen, vilken syftar till att skapa drägligare arbetsbetingelser och livsvillkor för de enskilda bomullsproducenterna genom att öka deras oberoende och deras rätt till sitt eget arbete. Reformeringen av ägarstrukturen på landsbygden har annars inte varit framgångsrik efter sovjetsystemets fall. Marken är fortfarande statsägd, även om själva driften i relativt stor utsträckning numera kan ske i privat regi. Eftersom de enskilda bönderna inte kan pantsätta marken tvingas de göra uppköp av maskiner, utsäde, gödning m m mot framtida leveranser av

1 Professor Bo Petersson är verksam vid Institutionen för Globala politiska studier Kultur och samhälle, Malmö högskola.
E-post: bo.petersson@mah.se

bomull. De har därvid i stor utsträckning kommit att hamna i en lånefälla gentemot långivarna, vilka varit en förmedlande länk mellan regeringssidan och bomullsbönderna, och snarare som regel än som undantag varit intimt lierade med de lokala regeringsorganen. Här har det legat en påtaglig risk för korruption och nepotism.

Bomullsindustrin är central för Tadzjikistans ekonomi; det är den i allt dominerande jordbruksnäringen, det är den tredje största exportprodukten, och eftersom det finns intima kopplingar mellan regeringsintressen, klienttillhörigheter och näringsliv här är det ett väl valt fall för AS avhandling. Det är en sektor som är såväl central som signifikativ för Tadzjikistans samhällsomvandling i stort.

I **kapitel 1** presenteras som sig bör syfte och primära forskningsfrågor. Som syfte anges:

Att teoretiskt och empiriskt beskriva och undersöka, och därigenom tillhandahålla, en förklaring till 1) hur och varför samarbete mellan organisationer (mellan inrikes aktörer och mellan inrikes och internationella aktörer) etableras, bibehålls och utvecklas i institutionellt instabila miljöer, och 2) hur dessa interaktioner på längre sikt kan bidra till en stabilisering av den miljö i vilken de äger rum. (s. 23)

I anslutning till syftet formulerar AS två generella forskningsfrågor:

A) Hur och varför uppstår och utvecklas samarbete mellan organisationer i en institutionellt instabil miljö, karakteriserad av osäkerhet och oförutsägbarhet och bristen på en effektiv lagstiftning som reglerar interaktionerna organisationer emellan?

B) Vilka är de institutionella implikationerna av samarbete mellan organisationer i en institutionellt instabil miljö?

Efter att ha syntetiserat en relativt stor organisationsinriktad litteratur urskiljer

AS tre slags effekter på parterna i ett samarbete. Dessa är strategiska effekter (vilka uppnås via imitation, tvång och normativ påverkan), lärandeffekter (vilka genererar ny kunskap) och tillitsskapande effekter, där partikulär tillit småningom har förutsättningar att leda över i mera generaliserad tillit. Dessa effekter gör att samarbetet mellan organisationerna fördjupas och stabiliseras, och har, menar AS, förutsättningar att ge gynnsamma effekter även utanför själva kontaktytan.

Mot bakgrund av detta resonemang levererar AS sin forskningstes: Interaktion mellan aktörer (i detta fall organisationer) med sinsemellan olika bakgrunder, motiv, mål och strategier för att uppnå dessa mål, bidrar till att främja institutionell omvandling och stabilisering i termer av ökad institutionell förutsägbarhet och hållbarhet. Detta är resultatet av en spridning av strategiskt lärande och kunskapsskapande och av tillitseffekter som sträcker sig bortom den enskilda handlingssituation där de först uppkom.

I **kapitel 2** presenteras materialtyperna. Primärmaterialet består av 19 intervjuer och en expertstudie omfattande 14 personer. Triangulering har skett med hjälp av olika material såsom officiellt regeringstryck samt företags och internationella organisationers policydokument och målbeskrivningar. AS idkade också deltagande observation när hon under en period var anställd i Tadzjikistan på ett stort schweiziskt företag inom bomullssektorn. I kapitlet redogörs för varför författaren valt att göra en kvalitativt och inte kvantitativt inriktad studie. Hon har här valt att prioritera kontextuell förståelse och analys på djupet snarare än att försöka generalisera utifrån en större mängd fall som studerats mera ytligt. Hon diskuterar även fallstudiens förtjänster och problem och redogör för varför hon valt att använda sig av den-

na metod. Därtill argumenterar hon för varför hon valt att inkludera ett s.k. inbäddat fall (Bondeägandemodellen) inom ramen för det mera allmänna fallet, dvs den tadjikiska bomullsindustrin.

Tidigt i **kapitel 3** drar AS skiljelinjen mellan organisation och institution, där den huvudsakliga skillnaden anges vara organisationens större formaliseringsgrad; det är en av människor medvetet skapad artefakt och är förvisso en typ av institution, men institutioner omfattar också så mycket mer såsom regler, normer och attityder. Institutioner är i allmänhet alltså mindre formaliserade än organisationer.

Därefter presenterar AS som sitt huvudsakliga teoretiska ramverk nobelpristagaren Ellinor Ostroms (2005) modell för Institutional Analysis and Development (IAD). IAD kan sammanfattas som ett ramverk för institutionsstudier vilket tillåter forskaren att fokusera på den mest relevanta interaktionsnivån för en specifik fråga. Ramverket medger undersökningar av den arena inom vilken interaktioner och utbyten sker, vilka regler som deltagarna använder sig av i sina externa relationer, särdragen i den biofysiska värld som strukturerar och struktureras av interaktionerna, samt särdragen hos det samhälle inom vilket en specifik interaktionsarena är inrymd.

Detta ramverk tillåter alltså analys av en mångfald olika institutioner, deras interna arbete och relationer med andra institutioner. Det är ett ramverk som framhäver vilka faktorer som befrämjar eller förhindrar samarbete i vid mening. Man kan säga att AS använder det som en vridbar lins; genom att vrida på linsen riktar hon uppmärksamheten på olika delar av interaktionskedjan.

Kapitel 4 ägnar AS åt en genomgång av samarbetsbegreppet, inom vilket hon särskiljer ett antal konceptuella underavdel-

ningar. Hon för här resonemang kring kollektiv handling, dess förutsättningar och begränsningar. En utgångspunkt för författarens hantering och applicering av det teoretiska ramverket är att hon med aktör avser kollektiva eller komposita aktörer, d v s inte enskilda individer. De respondenter som hon har intervjuat behandlas med automatik som representanter för sina organisationer, och anses stå för en organisationsståndpunkt.

I en första genomgång, som i stor utsträckning sker i anslutning till Raimo Toumelas (2000) teoribildning, urskiljs ett spektrum av kollektiv handling, från koordination som är den svagaste formen, över samarbete till det som jag (trots ordets dåliga klang på svenska) väljer att benämna kollaboration. Det förra urskiljer egentligen bara ett effektivitetskriterium, att parterna är medvetna om varandras inriktningar och undviker kollisioner och dubbelarbete. Samarbete i egentlig mening förutsätter gemensamma mål, medan kollaboration därtill tarvar att parterna tillsammans är kreativa i denna strävan efter gemensamma mål. För sina syften urskiljer AS, med basen i Toumelas resonemang, fyra huvudtyper av kollektiv handling: fullskaligt samarbete (grundat på gemensamma, kollektiva mål), samhandling (co-action, grundat på sammanfallande, individuellt själviska mål), av tredje part planerat samarbete samt unilateral kollektiv handling. Därtill kommer ett par särfall i form av institutionellt samarbete, som jämkar samman parterna utifrån mekanismer av typen 'osynlig hand', såsom starka marknadskrafter eller akuta, universella kristillstånd. Framtvingat samarbete är ett femte särfall, vilket består i att en svagare part med tvångsmedel förmåtts att arbeta för den starkare partens mål. Detta är förstås en mycket skör form av kollektiv handling. AS slutsats är, möjligen föga

förvånande, att det är fullskaligt samarbete som har störst förutsättningar att ge institutionella effekter utanför handlingsarenan.

AS presenterar sedan kriterier för framgångsrikt bedrivande av kollektiv handling, vilka utarbetats av Paul Mattessich m fl (2001). Hon urskiljer ett flertal faktorer med bäring på omgivning, medlemskarakteristika, process och struktur, kommunikation, syfte samt resurser. Därefter diskuterar hon även kriterier med vars hjälp resultat av interaktioner kan utvärderas. Detta gör hon utifrån Hardys m fl (2003) tredelade utvärderingsinstrument för kollektiv handling inom och mellan organisationer. De tre kluster som de urskiljer tar sikte på interaktionerna i sig (vilka kan utvärderas med hänsyn till djup och bredd), strukturen på interaktionerna (vilka utvärderas utifrån transaktioner, partnerskap och representation), samt informationsutbyte (vilket kan gå i en, två eller flera riktningar). Tillsammans ger dessa faktorer ett mått på hur involverade parterna är.

Efter denna tämligen begreppstunga genomgång ger sig AS i **kapitel 5** i kast med sin empiri. I detta kapitel ges en initierad bild av den politiska och ekonomiska kontexten i Tadzjikistan. Här skildras samhällsutvecklingen i Tadzjikistan efter självständigheten, och som framgick inledningsvis har det inte varit fråga om någon dans på rosor. Här tecknas bilden av de strukturella förhållanden som präglar den tadjjikiska bomullsindustrin. Utförligt och insatt beskriver AS anledningarna till den idag rådande institutionella instabiliteten: sovjetisk misshushållning, inbördeskrig, och en situation där statsstrukturerna är svaga och illegitima, där korruptionen frodas, och där klanstrukturerna står för en partikularistisk och nepotistisk skyddsfär som är ogenomskinlig för den icke insatte. Tillit begränsas till klankon-

texten, och de som står utanför klanstrukturerna har mycket svårt att finna rimlig utkomst. Som ovan beskrivits befinner sig de enskilda bomullsproducenterna i en prekär situation, ofta svårt skuldsatta och fast i närmast feodala beroendeförhållanden. Barnarbete förekommer, liksom på annat sätt utkommenderad arbetskraft. Bomullsnäringen är allmänt misskött och ineffektiv och föga internationellt konkurrenskraftig. Givet dagens korrumperade, instabila och nepotistiska system finns få incitament för enskilda odlare att effektivisera och förbättra.

I **kapitel 6** tar AS med hjälp av sina intervjuvar och sin egen deltagande observation itu med hur- och varför-frågor med bäring på uppkomsten av samarbete mellan organisationer i en institutionellt instabil omgivning. Hon vänder sig här till aktörer och aktörsnätverk aktiva inom den tadjjikiska bomullsindustrin. Här undersöks hur dessa aktörer uppfattar samarbete och de samarbetskonstellationer som finns där idag beskrivs. Det rör sig om nationella och internationella NGOer, affärsdrivande organisationer (d v s företag), samt mellanstatliga organisationer och dito finansinstitutioner. Vinstintressen samt strävan att idka bistånd för att förbättra bomullsodlarnas situation är de två ledande motiven för engagemang.

I kapitlet nalkas AS även kulturbegreppet och skildrar de kulturmöten som i landet verksamma utländska tjänstemän, entreprenörer, hjälparbetare m fl ställs inför. Den tadjjikiska kulturen beskrivs som kollektivistisk, partikularistisk, genom klannätverken i hög grad inriktad på gemenskap i det förgångna samt som ett högkontextsamhälle, där föga finns på pränt om umgänges- och kontraktsregler, och där parterna på andra sätt förväntas veta hur man ska agera i en viss situation. Ett sådant samhälle präglas alltså av oför-

utsägbarhet för den oinvigde. AS menar att korruptionen, under inflytande av det sovjetiska förflutna och det post-sovjetiska osäkerhetstillståndet, närmast har blivit kulturbetingad. Allt som allt har samarbete och koordination blivit nödvändiga mellan i landet verksamma internationella organisationer. Även osäkerheten under och efter inbördeskriget har förstås bidragit här till.

Kapitel 7 redogör för resultatet av AS expertstudie. Utifrån Mattessich et al (2001) kriterier för framgångsrikt samarbete redovisar hon de svar som hon fått av sina respondenter. Därigenom kommer hon fram till vilka karakteristika de anser vara viktigast för en framgångsrik samarbetssituation. Kommunikation och gemensamt syfte värderas i genomsnitt högst av respondenterna, även om det här finns skillnader beroende på vilken typ av organisation som de representerar.

I **kapitel 8** vänder sig så AS till sitt inbäddade och mycket intressanta fall inom Bondeägandemodellen. Genom denna modell, där ett bondeägt företag förmedlat krediter, levererat insatsvaror och bistått med att finna uppköpare för produktionen, har böndernas ställning alltså väsentligen stärkts. Deras ekonomiska situation har förbättrats, kunskapsnivån har höjts och beroendeförhållanden till tidigare låneleverantörer har brutits. Därigenom är det, menar AS, också påtagligt att tillit genererats mellan bönderna och det bondeägda företaget som förmedlat dessa tjänster. Tillit har även skapats gentemot de internationella finansierarna av denna verksamhet, och här hävdar författaren att då instabilitet och osäkerhet bekämpats inom handlingsarenan, kan också bestående positiva effekter på samhällsklimatet utanför densamma tänkas uppstå.

I **kapitel 9** presenterar och sammanfattar AS sina slutsatser av arbetet. Huvud-

slutsatsen är relativt nedslående för utvecklingen inom den tadjjikiska bomullsindustrin och det tadjjikiska samhället i stort. Två sorters samarbeten dominerar inom bomullssektorn: dels samarbeten som involverar företag, dels samarbeten med deltagande av biståndsorganisationer. Här finner författaren att det företrädesvis är improduktiva former av samarbete som dominerar. Det handlar mestadels om ensidig kollektiv handling, antingen baserad på tvång (som mellan långgivare och bomullsproducenter), på patrimonialism (som mellan regeringsorgan och långgivare som får goda distrikt sig tilldelade av de förra) eller på hjälp (som från internationella biståndsorganisationer). Detta är nedslående eftersom det är mellanorganisationellt samarbete baserat på medvetet valt, frivilligt och jämlikt engagemang som har störst förutsättningar att ge upphov till goda institutionella effekter som anpassning, strategisk inlärning och ömsidig förståelse.

Notabelt är dock att vissa positiva resultat ändå har nåtts. På det sättet har författaren bekräftat sin tes att samarbete inom bomullssektorn i vart fall kan bidra till en stabilisering av samarbetsklimatet inom handlingsarenan, och i vissa fall har spridning av goda effekter skett även utanför densamma. Det handlar då främst om strategisk anpassning och lärandeffekter. Ser man till AS utmärkta inbäddade fallstudie finner man att samarbetet mellan internationella finansierare och nationella producentorganisationer bl a givit upphov till nya system för kvalitetsgradering och prissättning, vilket reducerat osäkerheten för producenterna. Kunskapen om själva Bondeägandemodellen är dessutom i sig en lärandeffekt. Den visar att mikrokrediter kan ge resultat, att kontant kreditgivning istället för genom insatsvaror

kan fungera med god återbetalning och att producenterna kan ta ansvar.

Samtidigt konkluderar AS att antagandet om att positiva effekter utanför själva samarbetsytan, såsom ökad tillit och en rörelse från partikulär till generaliserad tillit, inte kunnat verifieras genom studiens resultat. Hon påpekar dock att experimentet med Bondeägandemodellen varit löftesrikt, och i vart fall givit upphov till mera generaliserad tillit inom själva samarbetsområdet. Modellen har diskuterats för tillämpning i andra geografiska regioner, även om så tills vidare inte har skett eftersom den är mycket kostnadskrävande, och omständigheterna varit väldigt specifika. Men kanske har ändå ringar börjat spridas på vattnet.

Kritik

Som brukligt är vid doktorsdisputationer hade jag som fakultetsopponent en del kritiska punkter att anföra. De kan föras till fyra huvudkluster: om analysram och teorival; om behandlingen av aktörsbegreppet; om metodaspekter; samt några funderingar kring den annars imponerande och gedigna empiriska analysen.

Analysram och teorival

Den begreppsapparat som AS använder sig av är enligt min mening alltför stor och komplicerad relativt det sätt som hon använder teorin på och relativt de resultat som hon får fram. Begreppsapparaten är således i sina grunddrag hämtad från Ellinor Ostroms Institutional Analysis and Development (IAD), och därtill utbyggd med Toumelas samarbetsvarianter, Matessichs et als kriterier för effektivt samarbete, Hardy et als utvärderingskriterier för kollektiv handling och de ur organisationslitteraturen destillerade effekterna av kollektiv handling. Det blir lager på lager och alltför många begrepp i omlopp. Vis-

sa invändningar kan också riktas mot författarens handhavande av och självständighet i begrepps- och teoritillämpning; ibland vilar det något mekaniskt över den. Även om tillägg sker till den grundläggande begreppsapparaten tycks så ske utan att de individuella delarna ifrågasätts. Syntetiseringen är god, men den kritiska diskussionen skulle alltså emellanåt kunna vara mera utvecklad.

Jag har en bestämd känsla att AS hade kunnat få fram sina i och för sig mycket intressanta resultat med väsentligt mindre begreppsliga åthävor och med betydligt enklare medel. Hon har en förkärlek för begreppsliga klassificeringar, som hon ibland nästan tycks göra för deras egen skull och mindre för att de ska användas för ett specifikt syfte. När begreppsapparaten definieras så noga och ingående, på gränsen till överexplicit, som här skett, är det lätt hänt att vissa begrepp trots allt faller mellan stolarna och blir mindre noggrant artbestämda än andra. Det märker läsaren som vid det laget blivit krävande. Sådana begrepp finns även i AS avhandling. Som exempel kan nämnas oklarheter i fråga om användningen av 'strategisk', 'fiktiva släktskapsstrukturer' och 'teknologier'. Vidare noterar man att författaren hamnar i problem när hon drar skiljelinjen mellan 'institution' och 'organisation'. Till att börja med slår hon på ett klagörande vis fast att organisationer är institutioner med större formaliseringsrad. Så långt är allt gott och väl, men när hon sedan resonerar kring 'formella institutioner' och 'informella organisationer' undrar man vad den inledande distinktionen egentligen var värd.

IAD är ett ramverk som kan användas till att analysera vilka policy- och beslutsprocesser som helst i vilken organisationsstruktur som helst. Flexibiliteten är en fördel men kan lika väl vändas till en nackdel.

Ibland har man en känsla av att ramverket är för generellt och att det eftersom det nästan kan sägas förklara "allt överallt" ger begränsade insikter i det specifika fallet. AS använder det som nämnts som en vridbar lins för att sätta fokus på olika delar av samarbetskedjorna inom den tadjikiska bomullsindustrin. Hon skriver att ramverkets funktion är att "pave the way for the analysis of cooperation within the Tajik cotton industry" (s 63) och fr.a. kanske "organize and interpret the data collected on inter-organizational collective activities within the Tajik cotton industry" (71). Mitt intryck är att empirin – utvecklingen i det tadjikiska samhället och den tadjikiska bomullsindustrin – hela tiden stått i fokus för AS intresse och att det analytiska ramverket lagts på i ett ganska sent skede. Diskussionen vid doktorsdisputationen bekräftade också detta. Det är givetvis helt legitimt att ta sin utgångspunkt i empirin, men jag tror alltså att det därvid skulle ha gått att finna teoretiska infallsvinklar som varit mera relevanta och intressanta. Den inbäddade fallstudien om Bondeägandemodellen, som jag anser vara avhandlingens enskilt bästa del, är enligt min mening en ovanligt belysande och vacker historia om empowerment, eller om hur individer kan få hjälp att bemäktiga sig sina vardagsbetingelser och bryta mot ett förtryckande patrimonialt system. Emellertid kan man i avhandlingens också skönja möjligheter för en rad andra teoretiska perspektiv, t ex hur olika legitimeringsgrunder kan konkurrera med varandra; hur formella och informella institutioner kolliderar i en utvecklingskontext; eller om hur idéer sprids och får fäste i en ny mylla.

Allra naturligast hade det för denna läsare dock tätt sig att utgå ifrån ett allmänt konstruktionistiskt perspektiv och därigenom, genom att låta empirin tala, effektivt

visa t ex hur utveckling har förstått av olika nationella kontra internationella aktörer och därvid demonstrera hur svårt samarbete kan vara i den tadjikiska utvecklingskontexten. På samma sätt hade ofta divergerande förståelser av samarbete, av drivkrafterna därbakom och effekterna därav kunnat sättas i fokus. Genom att utgå från olika respondentkategoriers skilda synsätt hade man tydligt kunnat påvisa de monumental problem som uppenbarligen finns i fråga om t ex samarbetsrelationer mellan bomullsbönder och lokala och centrala regeringsorgan eller mellan nationella bomullsgrossister och internationella finansiärer. Sammanfattningsvis blir det således lite väl mycket kategoriseringsexercis och diskussion av teoretiska subtyper av samarbete i avhandlingen, och lite väl lite teori i arbete.

Aktörsperspektiv

AS gör ett problematiskt grundantagande om att individuella respondenter tycker som de gör för att de representerar en viss organisation: "Their own private preferences are supposed to be neutralized by employment contracts" (76). "Actors are viewed as unitary, independent of whether they are individual or composite" (97). Hon väljer därvid att bortse från att olika individer faktiskt kan hysa olika uppfattningar, även om de råkar representera samma organisation. Redan Graham Allison (1971) uppmärksammade det problematiska i att se organisationer som homogena aktörer. Individuella skillnader i uppfattning nullifieras alltså i avhandlingen. Det är vanskligt och problematiskt, inte minst som det intervjuurval AS bygger på är tämligen begränsat och som respondenterna genomgående anonymiserats. Det går alltså inte att se vilken beslutsnivå de befinner sig på. VD:n och chauffören får potentiellt samma genomslag.

Metodaspekter

Invändningarna mot hur aktörsperspektivet används hänger nära samman med be-
kyrmer som avhandlingen behäftas med
i metodhänseende. Det enskilt svagaste
kapitlet i avhandlingen är kapitel 7, där
författaren redovisar expertsvar kring frå-
gor om betingelser för ett fruktbart sam-
arbete. I sin nuvarande utformning ut-
vecklar sig kapitlet till en mekanisk klassi-
ficeringsövning för att illustrera av andra
utformade teoretiska uppdelningar av
nödvändiga komponenter i samarbete.
Kapitlet tillför helt enkelt inte speciellt
mycket som det står.

Det är svårt att förstå hur författaren
kan dra några växlar på de svar som redo-
visas i detta kapitel, givet det faktum att
urvalet till expertstudien är så litet som 14
personer. Ändå kallar AS detta en ”solid
empirisk plattform” (s 56) och gör långt-
gående generaliseringar av enskilda orga-
nisationers ställningstaganden. Detta ska
alltså ses i relation till invändningen ovan
mot att individen automatiskt likställs
med den organisation som han eller hon
representerar. Att anonymiseringen gjorts
av respondenterna, om än av goda forsk-
ningsetiska skäl, försvårar transparens och
kritisk viktning av källor. Likaså är det
problematiskt att läsaren inte kan se på
vilken nivå i organisationerna som de in-
tervjuade personerna har befunnit sig.

Därtill ställer man sig frågan varför för-
fattaren inte – istället för expertstudien –
har gjort egna fokusgruppsundersökning-
ar. Hennes återberättande, i anslutning
det inbäddade fallet, av en fokus-
gruppsundersökning genomförd av en av
de internationella finansierarna ger intres-
santa insikter och betydande mersmak.
Samtidigt har inte denna undersökning
publicerats någonstans, vilket ger upphov
till nya transparensproblem. Åtminstone

borde författaren ha gjort en betydligt fyl-
ligare återgivning av undersökningen.

Analysen av empirin

Här är författaren som sig bör drottning,
och egentligen är det inte mycket som kan
ifrågasättas på detta område. Empirin pre-
senteras och analyseras med utmärkt in-
sikt i kontext och rambetingelser. Några
reflektioner kan kanske ändå en kritisk lä-
sare göra. En av dem gäller klanstyret,
som i de inledande teoretiska kapitlen får
betydande utrymme, framför allt i anslut-
ning till refererat sekundärmaterial. Däre-
mot är denna dimension väsentligt min-
dre närvarande i AS egen analys; klan-
naspekten lyfts sällan fram i de intervju-
och expertsvar som hon redovisar. Däre-
mot dyker, enligt författaren, korruption
allt som oftast upp i intervju svaren, men
eftersom fenomenet inte direkt relaterar
till det teoretiska ramverket gör hon
egentligen inte så mycket av detta i analy-
sen. Detta aktualiserar på nytt frågan om
huruvida det valda teoretiska ramverket
 varit optimalt för hennes syften.

Så som jag har påtalat är den inrikes
kontextualisering som AS gör alldeles ypperlig,
men emellanåt saknar man en yttre
kontextualisering. Utvecklingen i Tadzji-
kistan förefaller ofta av texten att döma
närmast fortgå i ett avgränsat och avskär-
mat nationellt rum, utan några kopplingar
till länder som Uzbekistan, Ryssland, Kina
och Afghanistan. Västsamfundet är för-
visso närvarande i texten genom bistånds-
organisationer och bomullshandelsföretag,
liksom Asian Bank of Development,
men man ser man inte mycket av andra in-
ternationella aktörer från mera närliggan-
de delar av världen. Vid redovisningen av
intervju- och expertsvar saknar man även
resonemang från författaren om regionala
skillnader i svars mönstren, och etniska
faktorer får inget genomslag alls, trots det

stora uzbekiska befolkningsinslag som finns i den landsända där Bondeägendemodellen prövades och infördes. Det är svårt att tro att den etniska faktorn inte skulle ha haft någon som helst inverkan på samarbetsmönstren här. Emellanåt skulle man också vilja efterlysa en diskussion om genusfaktorers genomslag i synen på samarbete. Även islam bortfaller, trots att man kan anta att religionen skulle kunna vara en försvårande faktor för exempelvis samarbetet med västerländska biståndsgivare.

Vid ett par tillfällen ovan har jag framhållit förtjänsterna med den inbäddade fallstudien och analysen däri av Bondeägendemodellen. Här blir man som läsare avgjort nyfiken och skulle vilja veta mycket mer om hur bomullsproducenterna faktiskt lyckades bryta sig loss från de gamla kontrakt de hade med utsugande uppköpare och långgivare för att istället leverera till uppköpare förmedlade av det bondeägda företaget. Författaren antyder att detta varit problematiskt i många fall, men berättar inte mer än så. Finns här manne stoff till nästa publikation? Det skulle jag i så fall varmt uppmuntra AS att ta sig an; det lovar att bli ett mycket läsvärt arbete.

Slutomdöme

Ovan har som framförts kritik på några punkter i avhandlingen. Ska man sammanfatta dessa rör det sig närmast om att studien är begreppsligt överlastad; att den utmynnar i väl mycket klassificeringsövningar och visar prov på för lite teori i arbete. Därtill har jag utpekat kapitel 7 som avhandlingens svagaste del och att det tillför föga som det står, att det onyanserade och oreflekterade aktörsbegreppet skapar bekymmer och att den metodologiska transparensen tidvis är bristande.

Samtidigt vill jag här framhäva avhandlingens stora förtjänster. AS är väl inläst inom omfattande litteraturområden, såsom organisationslitteratur och hon gör goda utblickar mot statsvetenskapliga granndiscipliner som sociologi och antropologi. Avhandlingen har en väl uppfylld syntetiserande teoriambition. Framför allt är avhandlingen empiriskt mycket gedigen, bygger på ett rikt källmaterial och innehåller som höjdpunkt en inbäddad fallstudie som innehåller en alldeles lysande historia om empowerment (även om författaren inte behandlar den som en sådan). Detta är som jag påpekade inledningsvis den första svenska doktorsavhandling i statsvetenskap som behandlat Centralasien. Det finns goda anledningar till att det inte har skrivits någon sådan förut, eftersom det rör sig om empiriskt mycket svårbearbetade fall. AS har under sina år av fältstudier i Tadzjikistan i högsta grad fått tackla svårigheterna med den instabila institutionella kontext som hon så väl beskriver. Hon har utfört ett sant pionjärarbete under svåra förhållanden, och det ska hon ha en stor eloge för. Jag hade stort utbyte av att läsa hennes avhandling.

Referenser

- Allison, Graham T., 1971. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. New York: Harper Collins.
- Hardy, Cynthia et al, 2003. "Resources, Knowledge and Influence: The Organizational Effects of Interorganizational Collaboration", *Journal of Management Studies* 40, s 321-347.
- Mattessich, Paul W. et al, 2001. *Collaboration: What Makes it Work*. Saint Paul, Minnesota: Amherst H. Wilder Foundation.
- Ostrom, Ellinor, 2005. *Understanding Institutional Diversity*. Princeton: Princeton University Press.
- Toumela, Raimo, 2000. *Cooperation: A Philosophical Study*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.